75 jaar herdenken

de evacuatie 1944-1945

Het verhaal van 2 jochies van amper 10 jaar oud.

Ook zij herdenken.....

Nederland herdenkt 75 jaar bevrijding, de slachtoffers, de geallieerden, de vriendschappen.....
Heel bijzondere vriendschappen waarvan ik er 1 wil uitlichten.

Mijn vader, nu 85 vertrok in oktober 1944, met het hele gezin Kerkman, pa, ma en 9 kinderen, vanuit Gendt naar het onbekende.
Via de pont van Doornenburg naar de Achterhoek. De Betuwe lag onder vuur, de Duitsers waren overal en het gezin moest, net zoals vele gezinnen, vertrekken om te overleven.

<u>Pa herinnert zich nog het volgende;</u>
6 oktober 1944. De familie Kerkman, de buren ,beide families Derksen (Dors en Gert), hadden een schuilkelder achter het huis van Gert Derksen waar we met enige regelmaat in verbleven. Op rustige dagen kwamen we buiten, peren plukken om te eten, koeien verzorgen, eieren halen.
Op 6 oktober was er weer een bombardement.
Er vielen 4 doden, 3 dochters van Dors Derksen en opa Kerkman. Oma Kerkman en Gert Derksen raakten zwaargewond. Pa Kerkman werd in zijn rug geraakt door een granaatscherf. Zijn bloes hing half open. Broer Henk Kerkman raakte gewond aan zijn bil/rug door een scherf, baby Ina Kerkman had een schram aan haar hoofd, dochter Riekie Derksen had een hap uit haar wang, ook door een stuk scherf.
Oma Kerkman, zoon Henk Kerkman en Riekie Derksen werden door de Duitsers naar Doornenburg gebracht, daar was het zusterklooster die de gewonden opving.
Op 7 oktober is oma Kerkman daar alsnog overleden aan haar zware verwondingen.
De overgeblevenen trokken de schuilkelder in, de zwaargewonde Gert Derksen mee naar binnen genomen. Gert lag verschrikkelijk te kermen van de pijn, uiteindelijk is ook hij overleden.

Wij bleven over, het gezin Kerkman, zonder zoon Henk. Het gezin Derksen zonder dochter Riekie, het andere gezin Derksen, zonder vader Gert, met 4 kinderen Geert, Ans, Thea en Coby, Thea Derksen uit Bemmel en Toon Rasing.

We hebben 14 dagen in de schuilkelder gezeten. Op een rustige dag zijn we naar buiten gegaan. Toen kwamen de Duitse soldaten met getrokken pistolen voor ons staan en sommeerden ons te vertrekken. We hadden geen keuze, anders werd Pa Kerkman naar het front gestuurd en ma Kerkman en de kinderen opgepakt en naar een kamp gebracht.

We hebben die dag eerst kisten gemaakt om alle doden die buiten lagen te begraven voordat we uiteindelijk vertrokken. Lopend, met een kruiwagen en kinderwagen, beide vol bepakt.

Op weg naar de pont kwamen we nog 2 jongens van Visser tegen waarmee we even hebben gepraat, en totdat we gearriveerd waren in Pannerden hebben we geen enkel menselijk leven meer gezien. Op weg naar de pont in Doornenburg stond een boerderij met daarvoor een hek. Over dat hek hing een dode, rode koe.
Voordat we met de pont overgestoken waren kwamen er vliegtuigen over. We renden de weg af om te schuilen onder de heggen langs de kant van de weg. Toen we met de pont het water overgestoken waren gingen we verder naar het Berghoofdse veer. Ook daar kwamen de vliegtuigen weer over en werden we beschoten. Snel doken we weer onder de heggen aan de kant van de weg. Mijn oudste zus liet in de haast, en door de angst, de kinderwagen op de weg staan met daarin ons jongste zusje.

In Zevenaar hebben we 1 nacht doorgebracht bij boer Jan van Swaaij in Ooy, Oud-Zevenaar.
Van daaruit zijn we met paard en wagen overgebracht naar Kilder, waar we de nacht doorbrachten bij boer Smeenk. Daarna zijn we met paard en wagen overgebracht naar Keijenborg.
Daar aangekomen hebben we ons aangemeld bij het patronaat (tegenwoordig dorpshuis).
Daar zat de veldkeuken. De pastoor was de coördinator. Hij regelde een evacuatie-adres.

<u>Wim herinnert zich;</u>
De pastoor kwam bij ons. Mijn moeder zei nog; die komt hier anders nooit!
De familie was, met nog 1 gezin, de enige niet-katholieke familie in Keijenborg.
De pastoor vroeg aan zijn vader of zij, met hun enorme stal, niet wat mensen wilden opvangen?
Pa Maalderink gaf als antwoord dat dit prima was, mits die mensen in de schuur wilden slapen.
De pastoor ging weg en kwam terug met de familie Kerkman. Wim; ik zie ze nog aankomen, lopend in een rijtje achter de pastoor aan. En toen ze de schuur zagen gingen ze meteen akkoord, een ideale plaats!
Daar kwamen ze te liggen, op stro, 9 kinderen op een rij, en daarvoor het kistje met de baby, naast pa en ma Kerkman. Later werd het kistje vervangen door een teil.

Ook de beide gezinnen Derksen en Thea Derksen en Toon Rasing mochten er verblijven. In totaal dus 18 personen. De families Derksen en Toon Rasing zijn na een maand weer verder getrokken, zij kwamen in Velswijk terecht en zijn daar tot het einde van de oorlog gebleven.

Zoals gezegd kwam de familie Kerkman dus terecht bij de familie Maalderink, Pastoor Thuisstraat 17 te Keijenborg.
Vader en moeder Maalderink met hun 2 zonen Wim en Bertus, van 12 en 10. Het klikte meteen heel erg tussen de beide families. Bertus en Wim moesten nu wel samen op 1 kamer slapen om meer ruimte te maken.

Wim (links) en Bertus (rechts)

Later kwam er nog een gezin bij, gevlucht vanuit Arnhem; de familie van Maanen, met hun 2 zoons Appie en Teun.

In de stal stond een pot, daar werden de aardappels gekookt, het voer voor de varkens. Het eten dat de geëvacueerden kregen met de voedselbonnen bij de veldkeuken was, met alle respect, waardeloos. Daarom werd de kookpot uit de schuur gehaald, en werd er een potkachel geplaatst zodat ma Kerkman gewoon eten kon koken voor het gezin.

<u>Wim vertelt;</u>
10 mei 1944 was de oorlog uitgebroken, die dag hoefden we niet naar school. We hoopten nog dat de oorlog een dag langer zou duren, want dan hadden wij weer geen school.
De scholen werden bezet door de Duitsers, of er verbleven geëvacueerden.
Toen de familie Kerkman aankwam, hadden zij al heel veel meegemaakt van het oorlogsgeweld. Wij, hier in Keijenborg, hadden eigenlijk nog helemaal niets van de oorlog gemerkt.
Mijn broer en ik vonden het geweldig dat zij kwamen. Ineens waren we niet met 2 maar met heel veel kinderen op onze boerderij. We moesten s' morgens wel eerst binnen ontbijten voordat we naar de schuur gingen. We waren er ook vaak bij als de familie ging eten. Na een tijdje mochten wij, als Protestanten, zelfs voorbidden bij het eten. En wij sloegen geen zinnen over.
Later kwamen er nog 2 Joodse jongens bij ons onderduiken; Kurt Levi en Jan van den Torn.

familie Kerkman, voordat de laatste 2 kinderen zijn geboren

De pastoor is na aankomst van de familie Kerkman nog een paar maal bij de familie Maalderink gekomen. De familie Kerkman moest weer verder, naar een ander evacuatie-adres, want de Duitsers moesten er ingekwartierd worden. Echter was de klik tussen beide families zo goed dat ze de pastoor vertelden dat 1 van de kinderen Kerkman ziek was en dat ze daarom niet verder konden reizen. Het is een paar maal voorgekomen dat 1, of 2, van de kinderen Kerkman 'ziek' op bed lag als de pastoor weer eens aan kwam.

In december werd de familie Kerkman weer herenigd met hun zoon Henk. Het rode kruis had ontdekt dat hij via Doornenburg naar ziekenhuis in Ede was gebracht. Daar is hij terechtgekomen bij familie de Vries, aan de Bennekomseweg 10 te Ede. Vanuit daar is zoon Henk naar Otterlo gebracht. Daar is hij door Rasing (van de polder uit Gendt) opgehaald en naar Keijenborg gebracht. Het was kerst 1944.

Pa Kerkman hielp de gemeente door post rond te brengen in Vorden. Pa Kerkman stond te boek als tuinder, vandaar dat hij niet naar het front gestuurd was. Ook had hij een stukje land gekregen, om groenten te verbouwen.

De oorlog werd in Keijenborg ook steeds meer zichtbaar. De kinderen mochten niet meer het dorp in om te gaan spelen, want de zekerheid dat ze ongedeerd bleven, of zelfs terug kwamen, was weg.
De broers van beide gezinnen moesten overdag hout kloven. Na de momenten van luchtaanvallen of kanonnenvuur gingen ze wel buiten hulzen zoeken, dat waren spannende momenten.
Kwajongensstreken waren ze niet verleerd; nadat pa van Maanen de schuur had geveegd wisten ze een perfecte manier te bedenken, door op houten balken te springen dat er toch weer genoeg stof tevoorschijn kwam om opnieuw te vegen.

Ma Maalderink bakte met verjaardagen spekpannenkoeken voor de gezinnen. Zoon Gerard Kerkman noemden haar ook 'tante Pek'. Pannenkoeken ook op pa's verjaardag, 25 november 1944. Hij werd 11 jaar oud die dag.

Tijdens aanvallen van gevechtsvliegtuigen werd de angst steeds groter. Eenmaal waren ze in de schuur toen de vliegtuigen overkwamen. Appie van Maanen dook onder de wanmolen om beschutting te zoeken, verschrikkelijk bang was hij.
De kinderen Kerkman, en de kinderen Van Maanen hadden dus al heel veel verschrikkelijke dingen meegemaakt én gezien.

Ook in de Achterhoek rukte de oorlog dus vol op. In de boerderij van Maalderink lagen heel veel spullen en kleding van de Joodse onderduikers van de familie Levi. Voor de oorlog was hij de knecht van de familie Maalderink. De Duitsers kwartierden ook in een gedeelte van de boerderij, op de deel. Uiteindelijk vonden ze de verstopte spullen en wilden deze op de deel verbranden. Pa Maalderink wilde dit niet, dus namen de Duitsers het mee.

Eind maart liep de oorlog ten einde. De Duitsers hadden verloren en moesten zich terugtrekken.

Pa vertelt;
We stonden op de Hengelose straat. Bij Haggeman stonden de geallieerden al klaar. Ik zag een Duitse soldaat, hij liep heel krom, zocht dekking, hij wíst wat er ging gebeuren.

Wim vertelt;
Ik weet het nog goed, het was goede vrijdag. We waren op het land aan het werk. Toen volgde er een enorme knal, er vloog van alles door de lucht, asbest, puin, de lucht was gekleurd. Er was een bomaanval, de boerenbont was opgeblazen. De boerenbont was 500 meter vanaf ons land.
Bij deze aanval kwamen 7 mensen om, waaronder ook 1 Duitse soldaat. Onder de 6 slachtoffers waren 3 leden van de familie van Uum.

Pa vertelt;
Een dag later kwamen de Nederlandse soldaten met geweren; voor hen liepen alle NSB-ers, verraders en die werden naar een plein gebracht.

Een wrang einde van de oorlog, maar Keijenborg was bevrijd.
De familie Kerkman is er nog gebleven tot 31 mei. Ze wilden eigenlijk 30 mei vertrekken, maar zoon Wim was jarig, en daarom mochten ze niet eerder weg.

Op 31 mei zijn ze door Pa Maalderink en zoon Wim met paard en wagen teruggebracht naar Gendt. Een rit van ongeveer 6 of 7 uur. Daar hebben ze eerst het paard goed laten uitrusten voor ze de volgende dag weer huiswaarts vertrokken.

Wim vertelt;
Dijken, wij in de Achterhoek kennen geen dijken. Als we de dijk opgingen moesten we, telkens als we stopten, hout onder de wielen leggen zodat de wagen (met paard) niet achteruit ging. Op de heenweg verloor zoon Arie Kerkman zijn bril, die werd kapot gereden door een Engelse soldaten-wagen. Niet expres natuurlijk.
Op de terugweg mocht ik het laatste stuk de wagen sturen van mijn vader. Ik gaf mijn vader aan dat ik de weg niet kende. Geen probleem, zei mijn vader, het paard weet de weg.

Het einde van een oorlog, een evacuatie. Maar zeker niet het einde van een vriendschap.
De beide families hielden contact, tot op de dag van vandaag.

Broer Bertus is oktober 1992 overleden.
Met de familie Van Maanen is het contact verwaterd.
Kurt Levi is, samen met zijn vrouw Sofie Levi-Aussen een slagerij begonnen in Zelhem, hij is overleden in 1982.

In mijn jeugd gingen we af en toe naar Keijenborg, naar de familie Maalderink. Wij, mijn broer, zussen en ik, wisten dat mijn vader daar in de oorlog had verbleven. Voor mij was dat in mijn jeugd een feitje. Als kind denk je daar niet eens over na.
De familie Maalderink hoorde gewoon bij de familie, met feesten en begrafenissen, en gewoon zomaar tussendoor.

Afgelopen vakantie wilde mijn moeder een dagje uit naar de Achterhoek, naar Gerda Maalderink, de vrouw van de inmiddels overleden broer Bertus. Toen ontstond het idee om de ‘reis uit 1944’ nogmaals te maken.

Op de heenreis zijn we gereden zoals de familie Kerkman destijds moet zijn gelopen.
Meteen op de pont kwamen de verhalen bij mijn vader al los, hij begon te vertellen en wist gewoon nog mega veel. Dat verbaasde me zo enorm.
Bij Gerda kwamen er ook verhalen en na het bezoek zijn we Keijenborg in gereden en naar de plek van de boerderij, en straat gaan kijken kijken.

De boerderij stond er niet meer, die is jaren geleden afgebrand. Er staat nu een prachtig (dubbel) woonhuis. We stopten en ik vroeg aan een oudere man, aan de overkant van de straat, of hier vroeger de boerderij stond. Dat klopte dus.
Mijn vader stapte ook uit en ging in gesprek met de man.
Mijn vader kon hem feilloos vertellen wie er in al die huizen, in die straat, woonden. Jan van Aken, dan familie Tankink, dan de familie Winkelman, de familie Hoogewei en als laatste het Maria Postel klooster voor de kerk. De man was verbaasd! Ik nog meer!
Zo hebben we een half uur staan praten en gingen daarna, op een terrasje, koffie drinken. We zaten tegenover het dorpshuis. Mijn vader zei dat ze daar vroeger voedselbonnen moesten halen, dat was dus het patronaat, de veldkeuken.

het voormalig patronaat

De hele reis vertelde hij zó veel, dat het idee bij mij ontstond om dit verhaal te vertellen.
Ik heb de foto's naar Gerda gestuurd met de vraag of ik toestemming kreeg dit te doen. Ze belde me op, ze was erg onder de indruk en had meteen Wim gebeld. Het kreeg een nog mooiere wending. Hun verzoek; kom een keer terug, zet Wim en je vader aan de tafel en laat ze vertellen.

Dat hebben we dus gisteren gedaan. We hingen aan hun lippen.
Wim 86, mijn vader 85 en dan zo veel nog weten en het kúnnen vertellen.

Dit jaar gedenken wij 75 jaar vrijheid, vriendschappen met de geallieerden, en tot mijn verbazing lees ik heel weinig over de vriendschappen tussen de evacués en hun evacuatie-adressen.
Iets wat eigenlijk heel mijn leven zo vanzelfsprekend was, een gegeven, is dus helemaal niet zo vanzelfsprekend maar juist een heel bijzonder, en een meer waardevol, gegeven.

Als fotograaf denk ik in beelden, ik heb maar een paar foto's , maar om deze beelden in woord te brengen, is voor mij nog waardevoller, dan de foto's die er bij horen. Samen met mijn ouders, Wim en Gerda Maalderink, mijn zus en mijn zwager heb ik een hele mooie tocht gemaakt naar het verleden en ook naar de toekomst. Daar stond ik eerder nooit bij stil. Toen je jong was vond je het niet belangrijk. En dat maakt deze tocht zo speciaal, nu, nu het nog kan, en doordat ik het kan horen uit de monden van mijn vader, én van Wim die het mee hebben gemaakt.

Vanmiddag heb ik mijn vader de 1e opzet laten lezen, samen met mijn moeder en zus met een bakkie er bij. Ik heb wat aanpassingen moeten doen, en typefouten verbeterd.
Toen zei hij me dat ik hem tijdens de reis vroeg wanneer ze het allerbangst waren. We waren heel vaak bang, zei hij. Een nuchter antwoord, maar toen begon hij het verhaal van in de schuilkelder op 7 oktober te vertellen.....

En ineens werden de woorden beelden.....mijn vader, net 10 jaar oud.
Een jongetje van 10! Waar heb je het over?! Een kind!!!!!

En toen ik s' avonds alles had aangepast begon het bij mij binnen te komen. 10 jaar oud zijn, je eigen opa dood zien gaan door een bombardement, je oma zwaargewond door een luchtaanval, en die een dag later toch sterft. Hij zag zijn vader gewond, zijn broer, zijn zus. Dan moeten ze met een zwaargewonde buurman de bunker in, 14 dagen lang. De buurman horen kermen, de buurman zien sterven. Voordat je vertrekt de mensen begraven. Daar sta je als kind bij, ziet en beleef dit.
Je huis verlaten en door een uitgestorven gebied, zonder een mens tegen te komen, naar een veilige plek lopend, niet weten waar je terecht komt. Alles plat gebombardeerd, puin, rook..... Luchtaanvallen die blijven komen.....

Dan ben je 10. Bij dit 2e gesprek huilde mijn vader, ik heb gevraagd of we moesten stoppen. Hij vermande zich en we gingen door.

Nu bij de afsluiting heb ik mezelf moeten herpakken, mijn vader was even niet mijn vader, maar dat kleine jochie. Wat voelde ik de angst en het verdriet. Het greep me ineens ook heel erg aan. Toen begreep ik dat ik het niet over mijn vader had, maar dat ik het verhaal schrijf door de ogen van een jochie van amper 10 jaar oud.

Een les in geschiedenis, een les met een persoonlijke inkijk. Een confrontatie zodra je beseft dat je het over kinderen hebt.
Toen ik alles aangepast had, heb ik zitten huilen. Toen werd het me heel duidelijk. Vanmiddag heb ik mijn vader geen knuffel gegeven, maar nu zou ik zo even in mijn auto willen stappen, er naar toe rijden en hem een hele dikke knuffel geven.
Wow.....de impact is er, keihard. Vol binnen gekomen!

Dan weet je; zo cliché, maar deze verhalen mogen niet vergeten worden, nooit!

Dank je wel, Pa, Wim, Ma, Lianne, Wil en Gerda, samen hebben we dit zo kunnen doen. Ben er zeer dankbaar voor!!!!!

Jo en Wim *19 oktober 2019*

Vertellers; pa Jo Kerkman en Wim Maalderink
Foto's en teksten; Ireen Kerkman (ireenphotos)
Onmisbare hulp; Gerda Maalderink, ma Bets Kerkman,
Lianne en Wil Derksen.